

ถ้ำรู้

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๕

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ข้อ ๑๑๖๔. ข้อ ๑๑๖๕. ไม่มี

ถาม : ข้อ ๑๑๖๖. เรื่อง “สองจิต สองใจในการปฏิบัติครับ”

กราบนมัสการหลวงพ่อก่อน ขณะนี้ผมภาวนาโดยการกำหนดลมซัดๆ ไว้ที่บริเวณปากที่ใกล้กับรูจมูก ได้ประมาณสักครึ่งชั่วโมงก็ปรากฏนิมิตเป็นวงแขนซ้ายของผม ตั้งแต่ไหล่ไปจนสุดที่นิ้วมีอนะครับ พิจารณาดูแล้วเกิดความรู้สึกพอใจเป็นอย่างยิ่งว่า วงแขนนี้มันเรียวยาว อีกทั้งมีผิวที่ขาวเกลี้ยงและเรียบเนียนเป็นอย่างยิ่ง พลิกดูก็ยิ่งพอใจในความประณีต สะอาด สวยงามของวงแขน เพียงแค่นั้นก็กลับเห็นแขนมีสีเขียวเจือปนเข้ามาเต็มแขน

ทีแรกก็งงๆ ว่าที่เขียวๆ ทั้งแขนนั้นมันเป็นอะไร ยิ่งงงก็ยิ่งเขียวให้เห็นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เท่านั้นเองครับผมเข้าใจเลย “เฮ้ย นี่มันนั่นนี่หว่า” วงแขนมันเนาไปด้วย ผมก็ซ็อกอยู่ภายในจิต แต่กลับดีครับ เพราะไม่ต้องบังคับจิตให้มันไม่เอา ไม่ต้องบังคับจิตให้มันปล่อย แต่มันปล่อยของมันเอง มันเจียมเนื้อเจียมตัว สันโดษ ไม่เอาอะไรเลยสักอย่างด้วยตัวของมันเอง เกิดความรู้สึกที่ว่าชีวิตไม่มีปมปัญหาคาใจอะไรเลย สบายมาก พร้อมกับเกิดความรู้สึกด้วยว่า

การที่คนเราทำอะไรทุกอย่างในทุกวันนี้ ไม่ว่าจะรับประทาน จะคิด ล้วนแต่เป็นสิ่งที่โอเวอร์เกินความจำเป็นทั้งสิ้น แล้วก็รับวิบากกรรมของการกระทำเกินความจำเป็นนั้น ทำให้จิตใจตนเองว้าวุ่น จะเข้าสู่มรรคก็ยาก และส่วนใหญ่ก็จะทำการกระทบกระทั่งจิตของผู้อื่นด้วย ก็เนื่องจากความยึดติดกับกายอันละเอียดของตน โดยติดข้องว่าสวยงาม

ละเมียดละไมเป็นอย่างยิ่ง เช่นนั้นเองจึงใคร่ขอความเมตตาจากหลวงพ่อดีเพื่อถามคำถาม
ครับ

กล่าวคือ พอจิตมันปล่อยแล้วตั้งที่อธิบายมาข้างต้น ผมก็กำหนดอยู่กับจิตที่อยู่ใน
สภาวะปล่อยมาแล้วได้คู่ใหญ่ๆ เลยครับ แล้วสังเกตพบว่า จิตที่ปล่อยมีสภาวะหรือ
สถานะอะไรบางอย่างที่จิตยังติดอยู่ (ทราบได้จากการยึดมั่นมีน้ำหนักแตกต่างบนจิต
นะครับ) ยังไม่ทันได้ใคร่ครวญ ก็เป็นจังหวะระดับสมาธิมันก็ลดลงมาเสียก่อน ก็เลยหา
คำตอบไม่พบ เพราะสภาวะที่ติดข้องมันหายไปเลย จับอะไรไม่ได้ ผมก็เลยสองจิตสอง
ใจว่า (คำถามนะ)

๑. ผมจะกำหนดจิตไว้ที่จิตเพื่อดูสภาวะที่จิตติดข้องสถานะหรือสภาวะใด หรือว่า
ผมจะพิจารณากายเหมือนเดิมดี แล้วถ้าจะพิจารณากายก็เหมือนเดิมใช่หรือไม่ครับ จึงไม่
ค่อยแน่ใจว่าจะต้องมุ่งไปที่ตัวพลังงานตัวที่มันสัมผัส แล้วรับรู้ตัวนั้นเลยหรือเปล่าถึงจะ
ถูกต้อง ให้อธิบายด้วย

ตอบ : ฉะนั้น พอลงอธิบายมันต้องอธิบายอย่างนี้ อธิบายถ้าเวลาเราภาวนากัน
เห็นใหม่ เราภาวนากันโดยเริ่มต้นนี้กำกับขึ้นทุกคืน คือความคิดโลกๆ ความคิดแบบดิบๆ
พอความคิดดิบๆ เราก็ตัดประสาของเราไป แล้วจินตนาการไป นี่จินตมยปัญญา
จินตนาการเป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จินตนาการไป พอ
จินตนาการไปมันก็มีความสุข มีความสด นี่มันเป็นเรื่องโลกๆ ใจ เหมือนกับว่าเรามี
ความสำนึก ถ้าเราไม่มีความสำนึกเราก็ทำตามอารมณ์ของเรา แต่ถ้าเราใช้ปัญญาของ
เรา ใช้ปัญญาของเรามันก็มีความสำนึก มันรู้ทันความรู้สึกนึกคิด มันก็มีความสุข มันก็มี
การกระทำ มันก็มีการสดสังเวช มันเป็นเรื่องธรรมดา

อันนี้เป็นเรื่องโลกๆ ทั้งนั้นแหละ แต่เวลาเราจะปฏิบัติกันจริงๆ เราต้องทำความ
สงบของใจ ถ้าทำความสงบของใจ ถ้าใจมันสงบจริง พอใจสงบแล้วถ้ามันออกใช้ปัญญา
ไม่เป็น มันสงบแล้วมันก็เสื่อมมันก็คลายออกมา แล้วเราก็ทำความสงบของใจนี้เป็นฐาน
ถ้าทำความสงบของใจเราฝึกหัดใช้ปัญญาของเรา ถ้าฝึกหัดใช้ปัญญาของเรา นี่ใช้ปัญญา
ของเรา ฝึกหัดใช้ปัญญา ถ้ามันใช้ปัญญาของเราเพื่อกลับมาทำความสงบได้ง่ายขึ้น

เราทำความเข้าใจบางทีมันก็สงบ แล้วบางทีทำแล้วมันไม่ได้เรื่อง ทำอย่างไรมันก็ไม่ได้เรื่อง ทำอย่างไรมันก็ไม่ได้เรื่องสักอย่าง เห็นไหม แล้วมันก็ติดขัดไปหมดเลย เพราะอะไร? เพราะเราทำไม่ถูกต้อง เราทำแล้วเราไม่เข้าใจตัวเราเอง แต่เราฝึกหัดใช้ปัญญาเพื่อเหตุนี้ไง ถ้าเราฝึกหัดใช้ปัญญา ปัญญามันก็จะมาแยกแยะ ปัญญามันจะเข้ามาพิจารณาของมัน ถ้าพิจารณาของมันแล้ว เวลามันทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น พอทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น มันทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

“นี่รูป รส กลิ่น เสียงเป็นบ่วงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร”

เป็นบ่วงของมาร มันเป็นทั้งบ่วง เป็นทั้งพวงดอกไม้ เป็นพวงดอกไม้คือมันพอใจ เป็นพวงดอกไม้ เห็นไหม เชิดชู ดึงาม ปฏิบัติแล้วดี ปฏิบัติแล้วคนดี ดีไปหมดเลย นี่พวงดอกไม้แห่งมาร แล้วเป็นบ่วงของมารล่ะ? เป็นบ่วงของมาร เวลาปฏิบัติไปแล้วไม่ได้ผลเลย ทำอะไรก็ติดขัดไปหมดเลย ทำอะไรก็เคียดแค้นร้อนใจไปหมดเลย

“รูป รส กลิ่น เสียงเป็นบ่วงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร”

พอเราใช้ปัญญา ปัญญามันก็มาพิจารณาตรงนี้ ตรงที่รูป รส กลิ่น เสียงมันก็สักแต่ว่าเป็นของมัน แล้วเราไปคิดทำไม? แล้วพอไปยึดติดก็ไปยึดติดรูป รส กลิ่น เสียงทำไม? ก็รูป รส กลิ่น เสียงทั้งนั้นที่ไปยึดติด นี่ถ้ามีปัญญามันแยกแยะตรงนี้ พอมันแยกแยะเข้ามาก็ทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นๆ นี่คือการทำความเข้าใจของใจขึ้นของสมณะ ที่เขาบอกพุทโธ พุทโธไม่มีความหมาย พุทโธไม่มีปัญญา ไม่มีปัญญานี้ฝึกหัดไปก่อน ฝึกหัดไปก่อน พอฝึกหัดของเราไป พอพิจารณาไป พอจิตมันสงบ จิตมันมีหลักเกณฑ์ของมัน พอจิตสงบมีหลักเกณฑ์ของมัน นี่มันเห็นวงแหวน

เราบอกเห็นนิมิต บอกว่าคิดในนิมิต นิมิตที่รู้เห็นเรื่องเทวดา เรื่องอินทร์ เรื่องพรหม เรื่องภพชาติ นั่นนิมิตส่งออกหมด แต่ถ้านิมิตเห็นเป็นกายล่ะ? นิมิตเห็นโครงกระดูกล่ะ? นิมิตเห็นเป็นก้อนเนื้อล่ะ? เห็นไหม ถ้าเห็นกาย นี่ถ้าเห็นกายโดยโลกๆ เราก็จินตนาการเอาได้ ไม่ต้องไปคุยกับหมอนะ หมอนี่โครงสร้างเรื่องราวร่างกายเขาทะลุปรุโปร่งหมดเลย จะพูดอะไรเขาเข้าใจไปหมด พระนี้ถ้าอธิบายเรื่องราวร่างกายผู้หมอมไม่ได้หรอก หมออธิบายดีกว่าเยอะเลย นี่มันอธิบายด้วยโลกๆ ใจ ด้วยทางวิชาการ

ทีนี้พอว่าเห็นกายๆ เห็นกายอย่างไร? การเห็นกาย ถ้าเห็นกายโดยความเข้าใจ เห็นไหม หมอเขาคิดว่าเรารู้ แต่ถ้ามันเห็นกายโดยจิต ถ้าจิตมันสงบนี้เรากวนามาเรื่อยๆ กวนามา เวลาผู้ถามเมื่อก่อนว่าจิตมันจะเป็นอย่างนั้น มันก็ดีของมัน แล้วพอดีของมันมัน ไม่มีตัณหา คือมันไม่คาดหมายใจ ไม่มีสัญญา ไม่รู้คำตอบก่อน ธรรมชาติเรารู้คำตอบหมดเลย กายก็ไม่ใช่เรา เราก็ไม่ใช่กาย กิเลสก็รู้ทัน นี่โจทย์รู้หมดเลย แล้วกวนาไม่ได้เรื่อง

กิเลสมันรู้หมด นี่มันเรื่องโลกๆ ใจ เรื่องโลกๆ ศึกษาธรรมะมาก็โลกๆ ทั้งนั้นแหละ แต่พอปฏิบัติไป พอจิตมันสงบแล้วเราไม่คาดหมายอะไรเลย พอไม่คาดหมาย เวลาจิตมันสงบแล้วนี่เขาว่า “เห็นวงแขนมันเรียว มีทั้งผิวสีขาวเกลี้ยง มันเรียบเนียน มันเป็นที่สวยงาม วงแขนนี้ทำไมสะอาด ประณีตขนาดนี้”

โธ้ย มันปลื้มใจนะ พอมันปลื้มใจ พอมันเห็นจริงขึ้นมา

“เฮ้ย นี่มันเน่านี่หว่า เขียวๆ นี่มันจะเนา”

พอมันจะเนาขึ้นมา เห็นไหม พอมันจะเนาไม่ต้องบอกเลยจิตมันปล่อยพับ พอจิตมันปล่อยพับ พอมันปล่อยเอง โอ้โฮ จิตมันปล่อยเอง ไม่ต้องบังคับ นี่มันปล่อยของมัน มันเจียมเนื้อเจียมตัว มันสันโดษ มันไม่เอาอะไรเลยทุกอย่าง มันรู้ในตัวของมันเอง มันปล่อยแล้ว ยถาภูตัง เกิดญาณทัสนะ พอปล่อยแล้วมันยังรู้ตัวมันเอง รู้ถึงว่าเราปล่อย เราวาง นี่เวลาเห็นจริงเป็นอย่างนี้ ความเห็นจริงมันเป็นแบบนี้ ถ้าความเห็นจริงเป็นแบบนี้ มันก็ปล่อย นี่พอปล่อยแล้ว ถ้าปล่อยแล้วทำอย่างไรต่อไปล่ะ? พอปล่อยแล้วเราก็คืออยู่กับสิ่งนั้น เดียวมันก็คลายออกมา

การคลายออกมานะ นี่ถ้ารู้ไม่ต้องถามใครเลย ถ้ารู้นะ ถ้ารู้โดยมีสติปัญญาเพราะมันรู้ ถ้ารู้ตามความเป็นจริง ถ้ารู้ ถ้าไม่รู้ล่ะ? ถ้าไม่รู้นี่เก่งมากนะ พอถ้าไม่รู้ โอ้โฮ ปัญญา มันเยอะไง กายมันเป็นอย่างนั้น ความเห็นเป็นอย่างนั้น ถ้าไม่รู้มันพุดไปปากเปียกปากแฉะเลย ถ้ารู้พุดไม่ออก มันเป็นโดยตัวมันเอง มันเจียมเนื้อ เจียมตัว มันสันโดษ มันไม่เอาอะไรเลย มันรู้โดยตัวของมันเอง มันเข้าใจตัวมันทั้งหมดเลย ถ้ารู้ ถ้าไม่รู้นะ โอ้โฮ เห็นกายนะมันเป็นไตรลักษณ์ โธ้ย มันแปรสภาพนะ มันสลายไปหมดเลย โธ้ย มันปล่อยวาง นี่ถ้าไม่รู้ ปากเปียกปากแฉะมันไม่ได้ทั้งวันเลย ถ้ารู้พุดไม่ออกเลย นี่ถ้ารู้

ทีนี้ถ้ามันรู้แล้ว แล้วถ้ารู้ทำอะไรต่อไป? การกระทำของเราละ พอมันปล่อยแล้วก็คือปล่อย เห็นไหม มันปล่อยแล้วนี่เราเป็นทารกมาทุกคน เรานั่งกันอยู่นี่เราเป็นเด็กมาก่อน ตอนนี่เราเป็นใคร? เราเป็นผู้ใหญ่ ถ้าคนมีอายุมากตอนนี่เราแก่เต่าแล้ว การแก่เต่าแล้ว สิ่งของมันได้มา สิ่งที่เราั่งอยู่ในปัจจุบันนี้ ตั้งแต่เมื่อวานไปมันเป็นอดีตหมดใช่ไหม? สิ่งของมันรู้มันเห็นมันเป็นอดีตไปแล้ว มันเป็นอดีตไปแล้ว พอมันเป็นอดีตไปแล้ว มันก็ต้องเริ่มทำใหม่ เริ่มทำใหม่ นี่แนวทางในการปฏิบัติ ถ้ามีครูบาอาจารย์ท่านยึดหลักตรงนี้ ถ้าครูบาอาจารย์ท่านเคยปฏิบัติมา ท่านล้มลุกคลุกคลานมา

การเห็นอย่างนี้ถูกไหม? ถูก แล้วเป็นอย่างไรล่ะ? มันก็เป็นประสบการณ์เท่านั้น มันไม่มีอะไรจะเป็นเนื้อเป็นหนังเลย ถ้าในการปฏิบัติ ถ้าจะเอาสิ้นสุดแห่งทุกข์ไม่ใช่เป็นเนื้อเป็นหนังเลย แต่ถ้ามันเป็นธรรมล่ะ? ถ้าเป็นธรรมนะ ประสบการณ์ชีวิตอย่างนี้มันฝังใจไปจนตายเลย นี่สิ่งที่รู้มันฝังใจไปจนตาย ถ้าเราเคยทำได้ขนาดนี้ ใครทำสมาธิได้ แล้วพอมันเสื่อมไปทำสมาธิไม่ได้อีกเลย สมาธิเคยทำได้มันรู้เลยว่าสมาธิเป็นแบบนี้

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าจิตเราสงบแล้วเราเห็นกาย นี่เห็นกาย เห็นกายโดยที่ไม่มีการจัดตั้ง ไม่รู้ผลมันก่อน ไม่รู้อะไรเลย มันเกิดขึ้นมา นี่แขนมันเร็วมาก มันสวยงามมาก อันนี้คือความเข้าใจของเราไง เพราะเราเห็นอย่างนั้นจริงๆ แต่ความเป็นจริงของมัน เพราะจิตมันเร็ว จิตถ้ามันเห็นมันเร็ว เพราะจิตมันเร็วนะ ดูหลวงตาท่านพูดสิ เวลาท่านพิจารณาสุภะ พอกำหนดปั๊บหายปั๊บ มันไวมาก ไวมากเพราะอะไร?

ทีแรกถ้าจิตมันดีๆ นะตั้งไว้ได้ แล้วมันพิจารณามันจะแยกแยะมันได้ แต่พอมันชำนาญเข้าๆ ภาพที่มันอยู่ไกลมันอยู่ใกล้เข้ามาๆ ใกล้เข้ามาจนภาพนั้นกับจิตนี้เป็นอันเดียวกัน พอภาพกับจิตเป็นอันเดียวกันมันจะเกิดพับๆ พับๆ จนตั้งไว้ไม่ได้เลย กำหนดที่แรกมันจะสลายลงทันที กำหนดปั๊บมันจะสลายลงทันที มันจะไป นี่เห็นไหม มันก็ใช้ไม่ได้ ใช้ไม่ได้ท่านถึงจับมาตั้งไว้ให้ได้ จับตั้งให้พิจารณาของมันไป นี่ถ้าภาวนาไปแล้วมันจะมีประสบการณ์อย่างนี้ไง ประสบการณ์นะ ถ้าเป็นจิตปาฏิญาณ การเห็นเร็วแบบนี้ นะ ถ้าพิจารณาไปแล้ว ถ้ามันลงลึกแล้วมันสมุจเฉทปหาน มันขาดพับ นี่สักกายทิฏฐิมันจะขาดเลย สังโยชน์ไม่ใช่เรา กายไม่ใช่เรา สังโยชน์มันจะขาดไป แต่นี่มันไม่ขาด รู้ๆ นี่มันไม่ขาด

๑. มันไม่ขาด โดยข้อเท็จจริงมันไม่ขาด

๒. เรา รู้ๆ เลยว่ามันเหมือนสภาวะ มันมีอะไรอยู่แต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรต่อ

นี่มันมีอยู่ มันยังมีสิ่งที่ยังคาอยู่ในใจ สิ่งที่เราพิจารณาถูกต้อง แต่มันมีอะไรคาอยู่ แล้วทำอย่างไรต่อล่ะ? ทำอย่างไรต่อ? อ้าว ถ้าพูดถึงทางวิชาการนะ ถ้าคนไม่เคยมีประสบการณ์นะ อ้าว ก็พิจารณากายแล้วไง ก็ปล่อยกายแล้วไง นี่โศคาบัน แล้วพิจารณาอีกทีนี่นะสภิกาคามี พิจารณาอีกที มันปล่อยอีกทีเป็นอนาคามี ถ้าพิจารณาอีกที ปล่อยอีกทีหนึ่งนะเป็นพระอรหันต์ เพราะอะไร? มรรค ๔ ผล ๔ ปล่อย ๔ หน พิจารณา ๔ หน ปล่อย ๔ หนเป็นพระอรหันต์

ไม่จริง คนมีประสบการณ์มันดั่งคปทานคือการปล่อยวางโดยชั่วคราวอย่างหนึ่ง ถ้ามันสมุจเฉตคปทาน มันขาดตามความเป็นจริงมันเป็นอีกอย่างหนึ่ง แล้วเป็นอีกอย่างหนึ่งอย่างไรล่ะ? อย่างไรถึงเป็นอีกอย่างหนึ่ง อย่างหนึ่งคือรสของธรรมใจ คือความลึกซึ้ง จิตที่มันเป็น จิตที่มันรู้ มันเห็นตามความเป็นจริงของมัน

ฉะนั้น เวลาทำไปแล้วมันต้องขยับไปเรื่อยๆ นี่เวลาปฏิบัติไป คนจะล่องพ้นทุกข์ด้วยความเพียร ความเพียร ความวิริยะ ความอดสาหะ สิ่งที่มันผ่านไปแล้วก็แล้วกันไป นี่ที่เห็นเรียวแชนมันสวย มันงามมันผ่านไปแล้ว คราวหน้าทำความสงบของใจเข้ามาอีก แล้วถ้ามันพิจารณา พอมันสงบแล้วนี่รำพึง รำพึงให้เห็นกาย ถ้าเห็น เพราะคำว่ารำพึงให้เห็นกายมันจะขึ้นมาเอง ถ้ามันจะขึ้นมาเอง เวลามันขึ้นมาเองนะขึ้นเป็นดับ ขึ้นเป็นถ้าใส่ ขึ้นเป็นกระตุก ขึ้นเป็นกะโหลกศิระะ

เวลามันขึ้น ถ้าเป็นปัจจุบันเราตั้งใจทโยไม่ได้มันมาเอง เราเลือกช่องที่วิไม่ได้ ที่วิมันจะมาตามที่ว่าคลื่นมันตรงมันมาเอง แต่เราไม่พอใจช่องนี้ เราจะดูช่องอื่น ก็คือคนพิจารณากายแล้วว่าต้องกายเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ พิจารณากายคือกาย แต่มันจะเห็นกายโดยส่วนใด? บางทีเห็นเต็มร่างเลย บางทีเห็นเป็นซากศพ ซากศพนี้มันนอนอยู่ให้เห็นๆ เลย บางทีนะเวลาพิจารณาไปมันจะย่อยสลายไปเหลือสิ่งใด ถ้าเหลือสิ่งใดนี่กำลังมันไม่พอ กำลังไม่พอ พิจารณาไปแล้วมันไม่ถึงที่สุด

อย่างเช่นเราทำงานนี้ทำงานมาเรื่อยๆ แต่มันไม่เสร็จ ไม่เสร็จเพราะเราเหนื่อย พอจิตมันเหนื่อยมันจะไปอีกไม่ได้ วางแล้วกลับมาที่พุทโธเลย สร้างกำลังใหม่ แล้วกลับไปทำใหม่ แต่ถ้าเป็นงานทางโลกวางไม่ได้ วางแล้วมันไม่เสร็จ วางแล้วมันคาอยู่ นั่นเป็น

ความคิดของโลก แต่ถ้าเราวางแล้วกลับมาที่พุทโธ แล้วพอพุทโธจิตมันสงบแล้วเรากลับไปเริ่มต้น เริ่มต้นมันก็ไปเห็นภาพใหม่ก็ได้ เห็นภาพเดิมก็ได้ เพราะมันทำต่อเนื่องแล้วพิจารณาไป แยกแยะมันไป ถ้าแยกแยะมันไปพอเวลามันปล่อย เห็นใหม่ ปล่อยมาแล้ว มันปล่อยแล้วนี่คำถามว่า

ถาม : มันเหมือนสภาวะ มันเหมือนกับมีสิ่งใดอยู่

ตอบ : ไอ้คำนี้มันเป็นคำคือเป้าหมายของเรา คือว่าเวลาปล่อยแล้วต้องไม่มีเหลืออะไรเลย เวลาปล่อยแล้วต้องสะอาดบริสุทธิ์ไปเลย นี่คือความคิดของเราไง แล้วความคิดอันนี้มันฝังใจ ถ้ามันฝังใจ มันทำสิ่งใดก็เหมือนคนเรา นี่คนเราแบบว่าจิตได้สำนึกมีปมในใจ ทำอะไรมันก็ลงปมอันนี้ ทำไมมันเป็นอย่างนี้ จะไปไหนกลับมาจะมันก็ลงที่ปมในใจอันนี้ จะไปไหนมากก็กลับมาลงปมในใจอันนี้ เหมือนกับเราเวลานั่งสมาธิเห็นใหม่ กลืนน้ำลาย อึก! จะทำอะไรก็ อึก! อึก! อยู่อย่างนั้นแหละ

ไอ้นี้ก็เหมือนกัน พอถ้ามันคาใจอยู่ตรงนี้นะ มันก็คาอยู่อย่างนั้นแหละ ยิ่งคาใจอย่างนี้นะกิเลสมันยิ่งเข้มแข็ง กิเลสมันยิ่งหนาแน่น นี่เราทำของเราให้มันสะอาดบริสุทธิ์หน้าที่ของเราเราพิจารณาของเราไป สิ่งที่เราบอกว่า “นี่มันแน่นี่หว่า” อันนี้มันเป็นกรรม มันเป็นกรรมเพราะมันเห็นตามนั้น แต่เริ่มต้นมันยังไม่ชำนาญ ถ้ามันชำนาญนะ นี่มันแน่นี่หว่า มันก็ปล่อย ปล่อยพอจิตสงบไปนะมันก็เห็นกายอีก ถ้ามันเห็นกายนะ แล้วถ้าไม่เห็นกายล่ะ?

มันเป็นปัญหาตรงนี้ไง ถ้าจิตเราสงบแล้วถ้าไม่เห็นกายล่ะ? แล้วไม่เห็นกายจะคัดค้านกายไปหาที่ไหนล่ะ? ถ้าไม่เห็นกาย กาย เวทนา จิต ธรรม ถ้ามันไม่เห็นกายนะ ถ้าไม่เห็นกายมันก็หงุดหงิด ความหงุดหงิดนี้เป็นเวทนาหรือเปล่า? ก็จับตรงนี้พิจารณาได้ ถ้าเราอยากรู้ อยากเห็น แต่มันรู้เห็นไม่ได้มันก็มีหงุดหงิด มันก็มีความไม่พอใจนี่เป็นเวทนาไหม? เวทนาจิต เวทนา นี่คือเวทนา หงุดหงิด ขัดข้อง ไม่พอใจนั้นแหละคือเวทนา

ถ้าจับเวทนาจึงพิจารณาสี หงุดหงิดทำไม? อะไรทำให้หงุดหงิด อ้อ อยากได้ใช่ไหมถึงหงุดหงิด อยากภาวนาให้เป็นใช่ไหม? แล้วมันไม่เป็นก็หงุดหงิด อ้าว พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณากรรม ถ้ามันไม่เห็นกาย เราพิจารณาของเราคือ

ฝึกฝนใช้ปัญญาของเราไปเรื่อยๆ แต่ถ้ามันเห็นกายล่ะ? สิ่งใดสิ่งหนึ่งในขณะนั้น ถ้าเห็น
กายนะ

นี่กรณีนี้คือธรรมะมาสอน ธรรมะมาสอนคือขึ้นให้เห็น ขึ้นให้รู้เลย แล้วเวลา
ขึ้นให้รู้ ให้เห็นนี่พิจารณาไป เห็นไหม แล้วผลของมัน มันรู้ของมันนะ แต่นี่เป็นการ
ประหารชั่วคราวคือตึงคับหนาน แล้วการตึงคับหนานมันต้องทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า เหมือนกับ
นักฟุตบอลมันจะยิงลูกโทษมันฝึกมาแล้ว ฝึกมาอีก อังฤษมันแพ้ยิงลูกโทษนะ ยิงลูก
โทษที่ไรแพ่ทุกที เพราะอะไร? ฝึกแล้วก็ยังแพ่ จะไปแข่งนี่ฝึกยิงลูกโทษอย่างเดียวเลย
เวลาไปแข่งแพ่อีกแล้ว

นี่ก็เหมือนกัน นี่เราพิจารณาซ้ำ พิจารณาซาก พิจารณาซ้ำ พิจารณาซาก ฝึกหัด
ของเราไป นี่ทำอะไรต่อไป? มันก็ต้องฝึกหัดพิจารณาซ้ำๆ แล้วมันจะเหลือสิ่งใด ไม่
เหลือสิ่งใดมันไม่ใช่หน้าที่ของเรา มันไม่ใช่หน้าที่ของเรา เพราะกิเลสของคนมีหยาบ มี
ละเอียด ถ้ากิเลสคนหยาบๆ ต้องซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถ้ากิเลสของคนละเอียดคนนะ มัน
ละเอียดก่อนจะอย่างไร?

นี่การกระทำ เขาถามว่า

ถาม : ทำอย่างไรต่อไป?

ตอบ : ถ้ามันทำต่อไป ถ้ารู้ ถ้ารู้มันจะรู้ของมันจริง นี่ถ้ารู้ นี่เริ่มรู้ แล้วถ้ารู้
แล้ว ถ้ารู้แต่มันยังไม่ถึงที่สุดเราก็ต้องมีความขยันหมั่นเพียร เราพูดบ่อยมาก เวลาคำถาม
ที่ไปถามหลวงตาไป

“นี่ที่ทำมาอย่างนี้ถูกต้องไหม?”

“ถูก”

“แล้วทำอย่างไรต่อไป?”

หลวงตาบอก “ซ้ำ ทำซ้ำลงไป พิจารณาซ้ำลงไปๆ”

ก็คือประสบการณ์ใจ พิจารณากายแล้วก็พิจารณาซ้ำไปอีก พิจารณากายแล้วก็
พิจารณาซ้ำเข้าไปอีก เพราะมันยังมีเศษส่วนที่เหลือในใจ คือในใจเรายังมีสิ่งใดอยู่

นั่นล่ะคือกิเลส แล้วกิเลสมันเป็นนามธรรม มันก็อาศัยสิ่งนี้ อาศัยกาย เวทนา จิต ธรรม เป็นเครื่องแสดงออก เราก็พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมก็เข้าไปถึงตัวมัน พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม นั่นแหละเท่ากับพิจารณากิเลส เพราะกิเลสมันก็อาศัยสิ่งนี้เป็นการแสดงออก สิ่งนี้เป็นความรู้สึก เราก็พิจารณาสิ่งที่เป็นความรู้สึกนี้เข้าไปสู่ตัวมัน ถ้าเข้าไปสู่ตัวมันก็ซ้ำๆ ซ้ำๆ เข้าไป จนละเอียดเข้าไป เดี๋ยวจะเขียนมาถามอีก ถ้าละเอียดเข้าไปแล้วนะ แล้วมันเป็นอย่างไรต่อ? มันเป็นอย่างไรต่อ?

คำว่าเป็นอย่างไรต่อนะมันเป็นจริตินิสัย แล้วถ้าคนพิจารณากาย เพราะผู้ที่พิจารณาเขาเคยมีประสบการณ์ของเขา ถ้าพิจารณากายก็คิดว่าตัวเองจะพิจารณากายซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่อย่างนั้น การพิจารณาภายนอกอย่างเช่นหลวงปู่ชอบ หลวงปู่เจี๊ยะพิจารณาภายในของท่าน หลวงปู่ดุลย์ท่านบอกพิจารณาภายในโดยที่ไม่เห็นภาพ การพิจารณาภายในด้วยปัญญา กับการพิจารณาภายนอกด้วยนิมิต ด้วยสิ่งที่เรารู้เราเห็น เราพิจารณาของเรา รู้เห็นชัดเจนกับพิจารณาโดยปัญญาเปรียบเทียบ

ปัญญาเปรียบเทียบ เห็นไหม นี่พิจารณาภายในมันก็มีช้อย มีแบบว่าแตกแขนงออกไปอีกในการชำนาญของคน ฉะนั้น พิจารณาภายในแล้วถ้ามันเห็นขึ้นมาเราก็พิจารณาแล้วถ้ามันไม่มีล่ะ? มันไม่มีเราก็พิจารณาจิต พิจารณาธรรม ธรรมารมณ์ ฉะนั้น สิ่งที่เราไปนี้ทำไป เขาว่า

ถาม : จึงขอความเมตตาหลวงพ่อดังกล่าวถึงคำถาม คือจิตมันปล่อยแล้วค้างข้างต้น แต่ผมกำหนดจิตอยู่ในสภาวะที่มันปล่อยวางสักครู่ใหญ่ๆ ครับ

ตอบ : นี่เห็นเป็นสภาวะนั้น กำหนดจิตถ้ามันปล่อยแล้วหยุดอยู่กับผู้รู้ นั่นแล้ว สักพักหนึ่งมันก็จะคลายออก พอคลายออกแล้วมาทบทวนสติ พอคลายออกเรานั่งสมาธิ เราเดินจงกรม เราพิจารณาถึงการกระทำของเรา สิ่งที่เคยรู้เคยเห็นมาอย่างหนึ่ง แล้วที่เห็นถ้าเห็นอย่างนี้แล้วนี่ลึกที่สุดที่เคยเห็น เพราะมันเห็นจริง สิ่งที่เราเห็นๆ มามันเห็นเป็นเลือนราง เห็นสภาวะเป็นนิมิต เป็นภาพต่างๆ คือมันบอกถึงคุณภาพจิต ถ้าจิตของเรานะ ถ้าไม่สงบเข้ามามันจะไม่เห็นอย่างนั้น ถ้าเห็นอย่างนั้นนะ รถถ้าไม่ขยับ ไมล์มันไม่ขยับ ถ้ารถมันขยับไมล์มันขยับ นี่เพียงแต่รถวิ่งเร็วหรือวิ่งช้า เข็มไมล์มันจะบอกระยะ บอกว่าความเร็วเท่าไร

จิต จิตถ้ามันสงบแล้ว มันรู้เห็นต่างๆ มันบอกว่าจิตนี้แตกต่างกับปกติของจิต เพราะปกติของจิตเราก็รู้เห็นตามวิทยาศาสตร์ ตามที่รู้เห็นอย่างนี้ แต่ถ้าจิตมันสงบแล้ว มันรู้เห็นไม่เป็นแบบนี้ รู้เห็นอีกอย่างหนึ่ง เห็นใหม่ มันบอกถึงระยะ แต่พอมันเห็นแบบนี้ชัดๆ เลย แต่ชัดๆ นี้เรารู้โดยแบบว่าสัมผัส รู้สัมผัส เอ๊ะ นี่มันเนานี้หว่า เราไม่ได้พิจารณาให้มันเน่าไง ถ้าเราพิจารณานะ เราใช้กำลังเราพิจารณาแยกแยะไป เราเป็นผู้ควบคุม

ไอนี้เห็นเร็วแขนสวยงามมาก แต่พอเข้าใจว่า เฮ้ย นี่มันเนานี้หว่า มันรวบรัด เฮ้ย นี่มันเนานี้หว่า ก็เลยตื่นเต้น ก็เลยปล่อย แต่ถ้าเป็นการพิจารณานะ มันเป็นเร็วแขนใช้ไหม? เร็วแขนมันจะอยู่ของมันอย่างนี้ได้ไหม? ถ้าเร็วแขนใช้เวลาแล้วมันจะเน่าไปไหม? ฉะนั้น เน่าแล้วพอลอกหนังออกไปมันเห็นเนื้อใหม่? ถาลอกเนื้อไปมันจะเหลือกระดูกใหม่? กระดูกมันจะทลายลงอย่างไร? นี่ถ้ามันพิจารณาซ้ำเข้าไปอย่างนี้มันจะชัดเจนกว่า แล้วมันจะได้รับความลึกซึ้งมากกว่า ก็พิจารณาซ้ำๆ เข้าไป ซ้ำเข้าไปนะ ซ้ำทำซ้ำๆ เข้าไป พอซ้ำๆ เข้าไป โอ้โฮ หลวงพ่อมันนำเบือหน่ย อะไรก็ซ้ำๆ อยู่อย่างนั้นแหละไม่มีรสชาติอะไรเลย

การซ้ำๆ คือความชำนาญ คนที่ชำนาญควบคุมงานนั้นได้ คนที่ไม่มีความชำนาญในงานนั้น นี่ทำเลียนแบบเขาไป ความละเอียดรอบคอบมันไม่เหมือนกัน ถ้าความละเอียดรอบคอบไม่เหมือนกัน แล้วเราจะไปชำระกิเลสได้อย่างไรล่ะ?

ถาม : ผมจะกำหนดจิตไว้ที่จิตเพื่ออุสภาวะที่จิตติดข้องสถานะ หรือสภาวะใด หรือว่าผมควรจะพิจารณากายเหมือนเดิมดีครับ

ตอบ : พิจารณาจิตนะถ้าความถนัด ถ้าพิจารณากาย ถ้าคนไม่ถนัดมันก็ไม่ก้าวเดิน ถ้าพิจารณาจิตมันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ เพราะมันพิจารณาแล้ว พิจารณาความรู้สึกนึกคิดมันก็ปล่อยเข้ามาๆ ก็ฝึกหัดของมันไป ถ้าจิตมันสงบแล้ว ถ้ามันจับจิตไม่ได้เราก็พิจารณากาย ถ้าพิจารณากายโดยที่เรารำพึงขึ้นมาขึ้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง พิจารณากายอย่างที่ว่าเห็นเร็วแขน นี้เราไม่ได้รำพึงเลยมันมาเอง

มันมาเองมันเป็นการบอกอำนาจวาสนาของคน คนที่มีอำนาจวาสนา พอจิตสงบนะมันจะเห็นกาย เห็นต่างๆ โดยความเป็นจริง แต่ถ้าคนไม่มี เห็นใหม่ เราไม่มีวาสนา

เราเป็นคนทุกข์ คนยาก เป็นคนขี้ทุกข์ขี้ยาก แต่เราก็พยายามหาเงินของเรา พอมีเงินแล้ว เราจะไปซื้อของเขา เขาจะบอกว่า โอ้โฮ "ไอ้มันขี้ทุกข์ขี้ยาก มันจะมีเงินที่ไหน? เขาไม่ขายให้หรอก แต่ถ้าเศรษฐกิจผ่านมานะเขาจะรีบขายให้เลย เพราะเศรษฐกิจมันมีสตางค์ แต่เราขี้ทุกข์ขี้ยาก แต่เราหาเงินได้นะ จะไปซื้อของเขาเขาไม่ขายนะ เขากลับเราไม่มีเงินจ่าย

จิตก็เหมือนกัน จิตเรามันขี้ทุกข์ขี้ยาก กว่ามันจะทำความสงบขึ้นมา พอจิตสงบ เข้าไปแล้วถ้ามันไม่เห็นกายล่ะ? ไปซื้อของเขาเขาก็ไม่ขายให้ ราพึงลี นี่มีสตางค์นะ เงินสดนะ จ่ายสดนะ นี่ก็เหมือนกัน ราพึงให้มันมีขึ้นมา นี่วาสนาคนไม่เหมือนกัน แต่ถ้าเป็นเศรษฐกิจนะ อยู่บ้านเขาก็มาเสนอขาย อยู่บ้านเขามาแล้วสินค้าดีทุกอย่างเลย

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเรามีอำนาจวาสนา พอจิตสงบ กายมาเลย เห็นกายเลยนะ พอเห็นกายพิจารณาของเราไปเลย แต่ถ้าเราเป็นคนขี้ทุกข์ขี้ยาก ขี้ทุกข์ขี้ยากเพราะเราสร้างของเรามาแบบนี้ ถ้าขี้ทุกข์ขี้ยากนะ จิตสงบขนาดไหนมันก็ไม่รู้ไม่เห็นของมัน แล้วทำอย่างไร? ทำอย่างไร? มันอัดอัดไปหมดเลย ก็ราพึง ราพึงของเราขึ้นมา ถ้ามันราพึงไม่ได้ เราก็กำหนดพุทโธของเราไปเรื่อยๆ ให้ละเอียดเข้าไป แล้วถ้าเราปฏิบัติของเรา ถ้าเรากำหนดให้จิตอยู่ที่สภาวะนั้น สภาวะนั้นมันผ่านไปแล้วล่ะ ให้จิตใช้ปัญญาอบรมสมาธิ

คำว่าสภาวะๆ เขาเข้าใจว่าเป็นตัวภพ นี่เป็นตัวกิเลส เราก็ว่าเป็นตัวกิเลส เห็นไหม เจ้าหน้าที่จะไปจับผู้ร้าย จะไปจับโจร ก็เข้าไปหมดเลยคนนี่ก็น่าสงสัย คนนี่ก็น่าสงสัย คนนี่ก็น่าสงสัย มันจับเขาทั่วบ้านเลยล่ะ นี่ก็เป็นสภาวะ นั่นก็เป็นสภาวะ นี่ก็เป็นสภาวะ สภาวะมันก็คือความรู้สึก แล้วเราจะไปจับใครล่ะ? เราจะจับโจรใช่ไหม เราก็ต้องว่าคนๆ นี้ก็ล่องวงจรปิดเขาจับภาพไว้ ภาพนี้แสดงแล้วลักษณะคนเป็นแบบนี้ ถ้าคนเป็นแบบนี้ นี้ถูกเหมือนกับภาพเลย ก็จับมาสอบสวน

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าจิตมันสงบแล้วมันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม เราก็จับมาสอบสวน ไอ้สภาวะๆ นั่นนะเราสงสัยไปหมด คนนี้เป็นโจร คนนี้เป็นโจร คนนี้เป็นโจร แต่จริงหรือเปล่า? เป็นโจรจริงหรือเปล่า? นี่ก็เหมือนกัน เราไปผูกมัดกันไว้เอง ใจ เราไปเชื่อข้อมูลของเราเองใจว่าสภาวะแบบนี้คือกิเลส ตัวนี้เป็นตัวภพ ต้องทำลายตัวนี้ให้ได้ นี่มันก็หลอกไปเรื่อยๆ มันจะหลอกเราไปเรื่อยๆ แล้วหลอกไปเรื่อยๆ ก็จะเขียนมาถามเรื่อยๆ เพราะไอ้กวางวะ ไอ้ภพ ไอ้ต่างๆ นี่เขียนมาบ่อย

ทีนี้คำว่าเขียนมาบ่อยก็นี่ไง เพราะอะไร? เพราะมีครูบาอาจารย์ใช้ไหม? นี่ครูบาอาจารย์ก็เป็นผู้ที่ชี้แนะ ถ้าการชี้แนะ สภาวะก็คือสภาวะ แต่ถ้าเราจับกาย เวทนา จิต ธรรมได้ เราพิจารณาเข้าไป เพราะกาย เวทนา จิต ธรรมมันเกิดจากสภาวะนั้นแหละ ไม่มีสภาวะนั้นมันก็เกิดกาย เกิดเวทนา เกิดจิต เกิดธรรมไม่ได้ ถ้าเกิดเวทนา เกิดจิต เกิดธรรม เราก็จับเวทนา จับจิต จับธรรมพิจารณา มันก็กลับเข้าไปสู่สภาวะนั้น เขาพิจารณากันแบบนี้ ไม่ใช่ที่เราปฏิบัติสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่เราจะมูมานะเข้าไปเอาสภาวะ เอาภพ เอากิเลสมาฆ่า แล้วไปเจอมันที่ไหนล่ะ?

ยังคืนะกิเลสมันไม่หลอกให้หวั่นเลย เข้าไปหากิเลสนะกิเลสมันจะสร้างภาพลวงไว้ให้ อันนี้ทำแล้ว อันนี้ทำแล้ว อันนี้ทำแล้ว จันเป็นพระอรหันต์ เวลากิเลสมันลวงขึ้นมาจะเดี๋ยวจะรู้จัก นี่การปฏิบัติเราคิดว่าเราจะฆ่ากิเลส แต่ตามความเป็นจริงนะคนปฏิบัติเขารู้ว่ากิเลสมันจะหลอกลวงได้ขนาดไหน แต่จะรู้ว่ากิเลสหลอกลวงเราต้องฆ่ากิเลสได้จริง เราถึงจะรู้จักว่ามันหลอกลวงขนาดไหน แต่ถ้าเรายังไม่ได้ฆ่ากิเลส นั้นนะมันหลอกลวงอยู่ตลอดเวลา ถ้ารู้มันจะเป็นประโยชน์แบบนี้ แล้วปฏิบัติต่อเนื่องกันไป

ถ้ารู้แล้ว ความรู้ก็คือประสบการณ์ของเรา เราปฏิบัติแล้วเราได้ข้อเท็จจริงของเราแล้วเราปฏิบัติต่อเนื่องไป แล้วถ้ารู้อีกมันจะรู้ที่ละเอียดกว่านี้ ละเอียดลึกซึ้งกว่านี้ ละเอียดเข้าไปจนถึงเนื้อของจิต แล้วไปทำลายกันที่นั่น พอทำลายที่นั่น เห็นใหม่ อฐานะที่จะเปลี่ยนแปลง แต่ตอนนี้มันไม่ใช่ฐานะ สภาวะต่างๆ นั้นมันมีอยู่ให้เรารังไปหมด

ฉะนั้น นี่เพิ่งเริ่มต้น เริ่มต้นเห็นจริงนะ แต่ที่เห็นมาที่ว่าเป็นรื้อบ้าน เป็นนอกบ้าน มันส่งออกหมด แต่ถ้ามันเห็นจริงมันจะเห็นอย่างนี้ นี่เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมตามความเป็นจริง ให้ขยัน ให้ปฏิบัติไป แล้วมีปัญหาค่อยว่ากันใหม่

อันนี้เป็นอีกอันหนึ่ง

ถาม : ข้อ ๑๑๖๗. เรื่อง “ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม” (เขาว่านะ)

กราบนมัสการหลวงพ่อด้วยความเคารพ หลังจากทีกลับไปโยมเพิ่งมีโอกาสได้เขียนมา สิ่งที่หลวงพ่อบอกให้โยมปฏิบัติก็ยังไม่มียะไรเก็บหน้า แต่จะไม่ใช้คำว่าไม่ประสบความสำเร็จ เพราะโยมคิดว่ามันเป็นการเริ่มต้นพิจารณาในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน ต้องใช้เวลาเข้าค่ะ ส่วนการพิจารณานามธรรมที่ทำมาโดยตลอดนั้นก็ยังคงต่อเนื่องไปโดย

ปกติ แม้จะเป็นการพิจารณาโดยใช้สติและปัญญาพื้นฐาน แต่ก็เห็นได้ถึงสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นของเหตุปัจจัยที่หมุนไปเป็นผล จากผลนั้นๆ ก็กลายเป็นเหตุใหม่หมุนไปไม่รู้จบ จากภายในสู่ภายนอก จากภายนอกสู่ภายใน เป็นอยู่อย่างนี้ไม่รู้จักหยุด

โยมเพิ่งจะได้สัมผัสมา ในสถานการณ์นั้นกำลังของสติทำได้แค่รับรู้สิ่งที่กำลังเกิดขึ้น เห็นความคิดปรุงแต่งที่เป็นอกุศล จนทำให้ใจร้อนระวนระวาย แต่พอสัมผัสถึงสภาพของใจที่เป็นแบบนั้นก็รู้ว่ามันไม่ถูกต้องแล้ว โยมจึงพยายามแยกแยะความถูกผิด พิจารณาถึงสิ่งที่กำเนิดขึ้นว่าจะมีผลไปสู่อะไรต่อไป และการปล่อยจิตปล่อยใจให้เป็นอย่างนี้มันได้อะไร

ถ้าวันนั้นโยมตัดสินใจเดินตามกำลังของกิเลส ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามันครอบคลุมจิตใจของเรา และกิเลสซึ่งเป็นเพียงนามธรรมตัวนี้มันกลายเป็นมีตัวมีตนไปได้ วันนี้โยมก็คงหมดศรัทธาในตัวเอง โยมจะเป็นที่พึ่งของตัวเองได้แค่ไหน ถ้าทั้งรู้ทั้งเห็นอย่างนี้แล้วยังอ่อนแอ โยมรู้สึกดีใจที่ผ่านมาได้ และเมื่อมองกลับไปโยมยังแปลกใจไม่หายในความโง่ของตัวเอง ถึงแม้ว่ากิเลสตัวนี้ยังคงอยู่ แต่ก็คงอยู่อีกนาน แต่โยมก็มั่นใจและพร้อมมากขึ้นที่จะเผชิญกับมัน

เวลาที่หลวงพ่อเทศน์ว่า “หนทางยังอีกยาวไกลนัก” โยมรู้ซึ่งจริงๆ มันเหมือนโยมกำลังฝนทิ้งให้เป็นเข็ม แต่ถ้าเราไม่ละทิ้งเสียดกลางคัน ทิ้งก็จะกลายเป็นเข็มได้สักวัน และเข็มก็คือเข็ม มันก็จะไม่กลับไปเป็นทั้งอีก

(นี่คือคำเขียนของเขามาที่พูดถึงนะ)

ตอบ : ฉะนั้น สิ่งที่คุณมาว่า “หนทางยังอีกยาวและไกล” คือเริ่มต้นปฏิบัติถ้าเราไม่เหลวไหล ถ้าเราปฏิบัติแล้วเราไม่อ่อนแอเป็นไปไม่ได้

ฉะนั้น สิ่งที่เขาพูดหมายถึงว่าเวลาเขาภาวนาไปแล้วเขาเกิดสิ่งที่ว่าจากเหตุเป็นผล จากผลเป็นเหตุ เขาพิจารณานามธรรมอยู่ตลอดเวลา บางทีเราแนะนำให้พิจารณากายบ้างก็ได้ พิจารณากายคือมันจับต้องได้ชัดเจน ถ้าพิจารณานามธรรม ถ้าสติมันดีนี่มันเป็นปัญญาวิมุตติ พิจารณากายโดยไม่เห็นกายใจ พิจารณาโดยใช้ปัญญา แต่ถ้าเราจับหลักไม่ดี มันจะหมุนเราไปเรื่อยๆ ถ้าหมุนไปเรื่อยๆ มันแบบว่าถ้าขาดสติ ถ้ารู้ด้วยสติมันก็จะ

เหตุเป็นผล ถ้ารู้ด้วยกิเลสมันก็ล้มลุกคลุกคลานไป แต่ถ้าเราทำของเราได้มันก็เป็นประโยชน์กับเรา

ฉะนั้น ถ้าฝนทิ้งให้เป็นเข็มนก็ให้ขยัน ให้หมั่นเพียร ให้ทำของเราไป เราทำของเราไปด้วยปัญญาของเรา ปัญญาของเราด้วยความมุมานะของเรามันเป็นไปได้ ฉะนั้น สิ่งที่มีความเข้าใจก็คือเข้าใจได้แล้ว นี่มันเป็นแง่มุมเฉยๆ

ข้อ ๑๑๖๘. ถึงข้อ ๑๑๗๐. ไม่มี

ถาม : ข้อ ๑๑๗๑. เรื่อง “กราบขอบพระคุณ” นะ

กราบขอบพระคุณหลวงพ่อก็จะน้อมคำสอนนั้นไปภาวนาต่อ

ตอบ : กราบขอบพระคุณเฉยๆ อันนี้เขาเขียนมาเพื่อขอบคุณ อันนี้มันตอบไปแล้วไง ตอบไปแล้วก็คือจบ ถ้าจบแล้วก็จบเท่านี้ เอวัง